

2008 წლის 30 იანვარს ჰაინრიხ ბიოლის ფონდში გაიმართა საჯარო დისკუსია თემაზე:

„ეთნიკური უმცირესობები: არჩევნები“

მომხსენებლები:

მარინა ელბაქიძე – ფსიქოლოგი, კავკასიის მშვიდობის, დემოკრატიისა და განვითარების ინსტიტუტი

აგიტ მირზოევი – საერთო-სამოქალაქო მოძრაობის, „მრავალეროვანი საქართველო“, აღმასრულებელი დირექტორი

მოდერატორი: გოგი გვახარია

გოგი გვახარია – მოგესალმებით. დღევანდელ დისკუსიას, სამწუხაროდ, ვერ დაესწრება დისკუსიის ერთ-ერთი მონაწილე, არნოლდ სტეპანიანი, რომელიც „ახალი მემარჯვენეების“ წარმომადგენელია. ძალიან საინტერესო იქნებოდა მისი, როგორც ეთნიკური უმცირესობის წარმომადგენლის პოზიცია და დამოკიდებულება 2008 წლის 5 იანვრის არჩევნების მიმართ.

შეგახსენებთ, დღეს ჩვენ უკვე ჩატარებული და ჩასატარებელი არჩევნების მიმართ ეთნიკური უმცირესობების დამოკიდებულებაზე ვისაუბრებთ. სიტყვას მარინა ელბაქიძეს გადავცემ, იგი გახლავთ კავკასიის ინსტიტუტის თანამშრომელი, ფსიქოლოგი და კონფლიქტოლოგი.

მარინა ელბაქიძე – დღევანდელი თემაა „ეთნიკური უმცირესობები და არჩევნები“. შევეცდები ვისაუბრო იმაზე, თუ რა შედეგები მივიღეთ, როგორ განაწილდა ხმები პროცენტულად შვიდ კანდიდატს შორის, რა წვლილი შეიტანეს ამ პროცესში გარკვეულმა სოციალურმა ჯგუფებმა და როგორი იყო გამოცხადებულ შედეგებზე ოპოზიციის რეაქცია. ჩემს მოხსენებაში შევეცდები იმაზეც ვისაუბრო, თუ რატომ მივიღეთ ასეთი შედეგები, ვგულისხმობ ამ პროცენტულ განაწილებაში ეთნიკური უმცირესობების წილს. რამ განაპირობა და რაზე მიანიშნებს მიღებული შედეგები? არჩევნების დღესვე გამოვლინდა ტენდენცია, რომ ამომრჩეველთა ყველაზე მაღალი აქტიურობა სწორედ ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში, ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში გამოვლინდა. ამ მაღალი აქტიურობიდან, საქართველოს სხვა რეგიონებთან შედარებით, ყველაზე მაღალი პროცენტული მაჩვენებელი ერთი კანდიდატის, მიხეილ სააკაშვილის მიმართ დაფიქსირდა. ამ რეგიონებთან ერთად, სამეგრელოსაც ასახელებენ, როგორც ერთ-ერთ რეგიონს, სადაც მიხეილ სააკაშვილმა ხმების უმრავლესობა მიიღო, მაგრამ დღეს ჩვენ მხოლოდ ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთზე ვისაუბრებთ.

რას ნიშნავს ის, რომ არჩევნებზე მაღალი აქტიურობა გამოვლინდა და ამ რეგიონების ამომრჩეველთა უმრავლესობამ ხმა მიხეილ სააკაშვილს მისცა? ვიდრე ამ მაჩვენებელს გავაანალიზებდეთ, მინდა ამ რეგიონების მოსახლეობის, საქართველოში მცხოვრები ეთნიკური უმცირესობის წარმომადგენელთა პრობლემებსაც შევეხო. სოციალურ-ეკონომიკურ პრობლემებზე დღეს არ ვისაუბრებ, რადგან ამ სახის პრობლემები საქართველოს ყველა სხვა რეგიონის მოსახლეობას ერთნაირად აწუხებს. სერიოზულ პრობლემად მიმაჩნია სახელმწიფო ენის უცოდინრობა. მიმაჩნია, რომ იგი ხდება ყველა სხვა პრობლემის მიზეზი. ქართული ენის

უცოდინრობის გამო ამ რეგიონების მაცხოვრებლებისთვის ძნელია უმაღლესი განათლების მიღება. ამაზე სამი წლის განმავლობაში ჩატარებული მისაღები გამოცდებიც მიანიშნებს. ენის უცოდინრობის გამო არაქართული სკოლების დირექტორების უმეტესობამ ტესტირება ვერ გაიარა და თანამდებობა დაკარგა ან მის დროებით შემსრულებლად რჩება. ეს პრობლემა წინ აქვთ მასწავლებლებსაც, რომელთა ტესტირება წელს უნდა ჩატარებულიყო, თუმცა მომავალი წლისთვის გადაიდო. ვფიქრობ, ენის არცოდნა იმის წინაპირობაა, რომ ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლები ნაკლებად არიან ჩართულნი საქართველოს პოლიტიკურ, საზოგადოებრივ და სოციალურ ცხოვრებაში და მინიმალურად არიან წარმოდგენილნი სახელმწიფო სტრუქტურების მაღალ თანამდებობებზე. ჩემი აზრით, ეს არის ყველაზე მნიშვნელოვანი პრობლემები.

თუ ერთმანეთს შევადარებთ ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთს, ვნახავთ, რომ სომხური მოსახლეობა უფრო აქტიური და მომთხოვნია და იცავს საკუთარ უფლებებს. ხშირად გაჟღერებულა მოთხოვნა ავტონომიის შესახებ, თუმცა აქ უფრო თვითმმართველობის მაღალ დონე და კულტურული ავტონომია იგულისხმება.

ეთნიკური უმცირესობების მიმართ ხშირად გამოთქმულა ბრალდება, რომ მათ არ სურთ სახელმწიფო ენის სწავლა და ქართულ საზოგადოებასთან ინტეგრირება. ერთიდაიგივე პრობლემას ორივე მხარე ერთმანეთს აბრალებს. ის იწვევს დისტანციას და უნდობლობას ეთნიკურ ქართველებსა და არაქართველებს შორის.

რამდენად აისახება ეს დისტანცია პოლიტიკურ მოვლენებზე? თუ დავუბრუნდებით 2-7 ნოემბრის მოვლენებს, ვიცით, რომ ამ საპროტესტო აქციებს საქართველოს ყველა რეგიონის მოსახლეობა ესწრებოდა. თუ მონაწილეობდნენ ამ აქციებში ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლები? შესაძლოა, მონაწილეობდნენ კიდეც, მაგრამ ისინი ნაკლებად ჩანდნენ, ნაკლებად ისმოდა მათი სიტყვა. ასევე ნაკლებად მიმართავდნენ მათ თავიანთ გამოსვლებში პოლიტიკოსები. გამომსვლელთა უმეტესობა თავის მოხსენებას იწყებდა სიტყვებით „ქართველებო!“ ამ სიტყვაში, შეიძლება, მთელი საქართველოს მოსახლეობაც ვიგულისხმოთ. თუ ეს ასეა, ეს იქნება მაჩვენებელი იმ ინტეგრაციისა, რომელზეც ვსაუბრობთ ხოლმე, მაგრამ ამ სიტყვაში მხოლოდ ეთნიკური ქართველებიც შეიძლება ვიგულისხმოთ. მე კონტაქტი მაქვს ჯავახეთის მოსახლეობასთან, ვიცნობ მათ მოსაზრებებს და ის, რაზეც ახლა ვსაუბრებით, მხოლოდ ჩემს დაკვირვებებსა და ანალიზს არ ეფუძნება. ეთნიკური ჯგუფების გარკვეულ ნაწილს ეს მიმართვა სწყინს. მათ უნდათ, რომ მათაც მიმართონ. ასე რომ, ამ საპროტესტო აქციების დროსაც, ვიმეორებ, შიგადაშიგ იყო მიმართვა და მოწოდება მთელი საქართველოს მოსახლეობის მიმართ, მაგრამ უმეტესწილად მაინც ხდებოდა ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელთა გამოყოფა საქართველოს დანარჩენი მოსახლეობისგან.

რა ხდებოდა წინასაარჩევნო პერიოდში ეთნიკურ ჯგუფებთან მიმართებაში? შეიძლება კანდიდატი და მათი წარმომადგენლები საქართველოს მთელ რეგიონებში დადიოდნენ და ხვდებოდნენ ამომრჩევლებს. მათი დაპირებები, რა თქმა უნდა, გამომდინარეობდა იმ სოციალური ჯგუფიდან, რომელთანაც იმართებოდა შეხვედრა. რას პირდებოდნენ კანდიდატები ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებს ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში? რამდენად აქტიურები იყვნენ ამ რეგიონებში ერთი მხრივ, ოპოზიციური პარტიების კანდიდატებისა და მეორე მხრივ, მიხეილ სააკაშვილის წარმომადგენლები? ამ რეგიონებში, განსაკუთრებით კი, ჯავახეთში, ოპოზიცია სუსტად იყო წარმოდგენილი. მათ არ ჰყოლიათ ადგილზე თავიანთი წარმომადგენლები, რომლებიც ინტენსიურად იმუშავებდნენ და ურთიერთობა ექნებოდათ ადგილობრივ მოსახლეობასთან და გააცნობდნენ თავიანთ პროგრამას წინასაარჩევნო პერიოდში. მათგან განსხვავებით, მიხეილ სააკაშვილის წარმომადგენლებმა ამ რეგიონში კარგად იმუშავეს. მეთოდები როგორი იყო, მისაღები თუ მიუღებელი, ეს სხვა საკითხია, მაგრამ მათ მეტი კონტაქტი ჰქონდათ ხალხთან და მეტი გავლენაც მოახდინეს მათზე.

როგორი იყო შეპირებების შინაარსი? ოპოზიციას, შესაძლოა, ნაკლები საშუალება ჰქონდა და ნაკლებადაც გაისარჯა. რას პირდებოდა უმრავლესობის კანდიდატი ან მისი წარმომადგენელი ხალხს? – პირველ რიგში, ის მათ თავის გაკეთებულ გზას, აშენებულ სპორტულ კლუბებს და შადრევნებს ახსენებდა. ამ რეგიონებშიც, ისევე როგორც მთელ საქართველოში, დარიგდა ფქვილი, გამოიყო ვაუჩერები პედაგოგებისთვის, შემისა და ელექტროენერგიისთვის, გაიზარდა პენსიები.

არჩევნების წინ აქცენტი მათი მხრიდან მატერიალურ მხარეზე გაკეთდა, გაჩნდა დაპირება სამცხე-ჯავახეთში გაზის გაყვანის შესახებ. ოპოზიცია თავის გაკეთებულზე, რა თქმა უნდა, ვერ ისაუბრებდა. მაგრამ საუბრობდა იმაზე, თუ რას გააკეთებდა არჩევის შემთხვევაში. მათი დაპირებებიც ხელფასებისა და პენსიების გაზრდას ეხებოდა. ზოგიერთები იმასაც კი ამბობდნენ, რომ რასაც სხვები პირდებოდნენ, ისინი იმაზე ორჯერ მეტს გასცემდნენ, ბადრი პატარკაციშვილს კგულისხმობ. ეს დაპირებებიც მოქმედებდა ხალხზე, მიუხედავად იმისა, რომ შედეგი ჯერ არ ჩანდა. გარდა ეკონომიკური და სოციალური საკითხებისა, შეპირებები ეხებოდა ისეთ თემებს, როგორიცაა რუსეთთან ურთიერთობის მოგვარება და მაჰმადიანი მესხების ჩამოსახლების თემა. რუსეთთან ურთიერთობის გაუმჯობესებას პირდებოდა ხალხს როგორც მიხეილ სააკაშვილი, ისე, ოპოზიცია. ეს სამცხე-ჯავახეთის მოსახლეობისთვის ძალიან სერიოზული დაპირებაა. მათი უმეტესობა, სომხური მოსახლეობის უმრავლესობა, დაკავშირებულია რუსეთთან და ამ გზით ინახავს ოჯახს. ეს მათთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი პირობაა. რაც შეეხება მაჰმადიანი მესხების დაბრუნების საკითხს, სამცხე-ჯავახეთში ჩასული პოლიტიკოსების უმეტესობა ამ თემაზე აცხადებდა, რომ მათ ამ რეგიონში არ ჩაასახლებდნენ. ისინი თამაშობდნენ იმ შეკვეთაზე, რომელიც არსებობდა რეგიონში.

ასეთი დაპირებების ფონზე მსურს ვისაუბრო ამავ რეგიონის მოსახლეობაში არსებულ წინასაარჩევნო განწყობებსა და ტენდენციებზე. მოსახლეობა აცხადებდა, რომ სავარაუდოდ, ხმას სააკაშვილს მისცემდა. საერთოდ, მსოფლიოში ასე ხდება, ეთნიკური უმცირესობები, მცირე ჯგუფები, არჩევნების დროს, როგორც წესი, მხარს სამთავრობო ძალებს უჭერენ. მხარს მას უჭერენ, ვინც უკვე მთავრობაშია, ან მთავრობაში რეალურად მომსვლელია. არ აქვს მნიშვნელობა იმას, რომ ამავ მთავრობამ, შესაძლოა, ბოლომდე ვერც გადაჭრას მათი პრობლემები. ნოემბრის ამბების შემდეგ, რეგიონში, სააკაშვილის და მისი გუნდის რეიტინგი მკვეთრად დაეცა, მაგრამ წინასაარჩევნო პერიოდში, შეპირებების ფონზე, ისევ გაიზარდა. იგივე დაპირებები ისმოდა ოპოზიციის მხრიდანაც; რა გარანტია ჰქონდათ, რომ მათ მაინცდამაინც სააკაშვილი შეასრულებდა? გარანტია არც ერთი მხრიდან არ შეიძლებოდა ჰქონოდათ, მაგრამ სააკაშვილი მათთვის კარგად იყო ცნობილი, თან მათ მართლაც ნახეს მის მიერ გაკეთებული. ხალხს აქვს მაღლიერების გრძნობა, მათთვის ძალიან მნიშვნელოვანი იყო გაზის გაყვანა. მიუხედავად იმისა, რომ თავისი მოსახლეობისთვის გაზის გაყვანაც და ელექტროენერგიის მიწოდებაც ნებისმიერი ხელისუფლების მოვალეობაა, როდესაც ეს რეალურად კეთდება, გაკეთებული ერთი ადამიანის სახელს უკავშირდება. ეს რეალური შედეგი მისთვის უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე დაპირება.

უნდა ითქვას ისიც, რომ მოსახლეობის დიდი ნაწილისთვის სულ ერთია, ვინ მოვა ხელისუფლებაში. არც ხელისუფლება და არც ოპოზიცია მას მისი პრობლემების გადაჭრელად არ მიაჩნია, მაგრამ მაინც, როდესაც არჩევაზე მიდგება საქმე, საბოლოოდ, მაინც ნაცნობზე აკეთებს არჩევანს. არის შიშის ფაქტორიც. ზოგი ფიქრობს, რომ აურჩევლობის შემთხვევაში, შესაძლოა, მათ პასუხიც მოეთხოვოთ.

არჩევნების შედეგების გამოცხადების შემდეგ, მას შემდეგ, რაც გაირკვა, რომ ამ ორი რეგიონის ამომრჩეველმა ხმათა უმრავლესობა მიხეილ სააკაშვილს მისცა, მათ მიმართ ისეთი დამოკიდებულება იყო, თითქოს თავი მოგვჭრეს და შეგვარცხინეს. ამისთვის კი, არავის დანაშაულება არ შეიძლება. ეს უნდა მივიღოთ, როგორც ფაქტი და მის გამომწვევ მიზეზებზე უნდა ვიფიქროთ. თუ გვინდა, რომ ჩვენს საზოგადოებაში რაღაც შეიცვალოს, შეძლებისდაგვარად უნდა გავაანალიზოთ მომხდარი, უწყობს ის ხელს საზოგადოების ინტეგრაციას თუ პირიქით, დაპირისპირებას იწვევს? ჩემი აზრით, იმ ხალხს, იმ რეგიონებს, რომლებმაც სააკაშვილის სასარგებლოდ მაღალი პროცენტი აჩვენა, “არაფერი დაუშავებია”, ჩემთვის ასეთი ტერმინები მიუღებელია. პირიქით, აშავებს ის, ვინც ასეთ შეფასებებს აკეთებს, რადგან ისინი არ არის საზოგადოებისთვის სასარგებლო. მე ქართულ და არაქართულ მოსახლეობას შორის დისტანციაზეც ვსაუბრობდი, თუ გაქვს ხელისუფლების სათავეში მოსვლის პრეტენზია, ეს ხალხი არც მიტინგების დროს უნდა დაგავიწყდეს და არც შეფასებების დროს. ყოველთვის უნდა გახსოვდეს, აღრმავებს თუ ამცირებს ამ დისტანციას შენი შეფასებები. შეფასებები იმის შესახებ, რომ სააკაშვილი მხოლოდ რამდენიმე რეგიონმა აირჩია, უშუალოდ მას ეხებოდა, მაგრამ, ისინი რეგიონებში მცხოვრებთათვის

ემოციურად ძალიან მნიშვნელოვანია. ოპოზიცია ასეთი შეფასებებით კარგავს ამომრჩეველს, ეს არ უნდა დავივიწყოთ, რადგან წინ საპარლამენტო არჩევნები გვაქვს.

თუმცა, ეს ყველაფერი არ ნიშნავს იმას, რომ მხოლოდ ოპოზიციამ დაუშვა შეცდომები. არჩევნების დღეს დარღვევები იყო სამცხე-ჯავახეთშიც, ქვემო ქართლსა და სხვა რეგიონებშიც. ასეთი ზეწოლა და დარღვევები ვნებს სახელისუფლებო ძალების რეიტინგს. მიუხედავად იმისა, რომ მათ გაიმარჯვეს არჩევნებში, მომდევნო დღეებში მათი რეიტინგი ისევ დაეცა. შესაძლოა, იმ შემთხვევაში, თუ საპრეზიდენტო არჩევნების წინ დიდი ღოზით გაცემული დაპირებების შესრულება კითხვის ნიშნის ქვეშ დადგება, სახელისუფლებო ძალების რეიტინგი ბევრად უფრო დაეცეს, ვიდრე ისინი ამას დაიმსახურებენ. ამას კონტრასტის ეფექტს უწოდებენ.

გოგი გვახარია – მოდით, ახლა აგიტს მოვუსმინოთ და შემდეგ დავუსვათ შეკითხვები მარინას. ძალიან მაინტერესებდა არნოლდის აზრი მონარქიის იდეაზე, ვინაიდან იგი „ახალი მემარჯვენეების“ წევრია. მე მახსოვს ამ პარტიის სლოგანი რელიგიური, მართლმადიდებლური აქცენტებით. არ ვიცი, რამდენად შეძლებს აგიტი ამ კითხვაზე პასუხის გაცემას.

აგიტ მირზოვეი – დიდი მადლობა მოწვევისთვის. სამწუხაროდ, „ახალი მემარჯვენეების“ სახელმწიფო მოწყობის მონარქიულ თვალსაზრისზე კომენტარს ვერ გავაკეთებ, ვინაიდან, მართალია, მე მქონდა შეხება „ახალ მემარჯვენეებთან“, მაგრამ რამდენიმე წელია, აღარ ვარ მათი პარტიის წევრი, 2003 წლიდან არც ერთ პარტიაში არ შევსულვარ. ასე, რომ ამ საკითხზე მათ ნაცვლად ვერ ვისაუბრებ. არნოლდ სტეპანიანი კი, ამ პარტიაში წარმოდგენილია არა როგორც „მრავალეროვანი საქართველოს“ წარმომადგენელი და თავმჯდომარე, არამედ, როგორც ინდივიდი. ამიტომ, ჩემი აზრით, მკვეთრად უნდა გაიმიჯნოს ეს ორი პოზიცია.

ეთნიკური უმცირესობები ყოველთვის აქტიურად მონაწილეობდნენ საარჩევნო პროცესში. ამას თავისი მიზეზები აქვს. შემიძლია რამდენიმე მათგანი დავისახელოთ. სომხებითა და აზერბაიჯანელებით კომპაქტურად დასახლებულ ორ რეგიონში, სამცხე-ჯავახეთსა და ქვემო ქართლში, წინასაარჩევნო პერიოდშიც და არჩევნების დღესაც, ყოველთვის იყო მაღალი აქტიურობა. ეს ხმები კატალიზატორის როლს თამაშობდა ყველა ხელისუფლების დროს. ადრე, ამ ორი რეგიონის ხმები ცენტრალურ საარჩევნო კომისიაში მხოლოდ მას შემდეგ შედიოდა, რაც შევიდოდა ხმები აჭარიდან, ანუ, იმ ტერიტორიიდან, რომელიც არ კონტროლდებოდა შევარდნაძის მიერ. ამით ახდენდა იგი მანიპულირებას და ინარჩუნებდა ძალაუფლებას. დღეს სხვაგვარი სიტუაცია გვაქვს, თუმცა ტაქტიკა იგივე რჩება. ხლისუფლება იცვლება, მაგრამ კატალიზატორის ფაქტორი ისევ რჩება.

უმცირესობების აქტიურობა რამდენიმე ფაქტორით არის განპირობებული. კლანური პოლიტიკა აქ ყოველთვის დიდ როლს ასრულებდა. განსაკუთრებით ჯავახეთის რეგიონში, სადაც საკმარისია, მოელაპარაკო რამდენიმე კლანის ავტორიტეტს, ადამიანს, რომელიც ლიდერად მოიაზრება რეგიონში და ხმები შენია. ასეთი მოლაპარაკება ოპოზიციის წარმომადგენლებს არ უწარმოებიათ. მათ ამ ჯგუფისთვის არ შეუთავაზებიათ ისეთი რამ, რაც მათთვის ღირებული იქნებოდა. ოპოზიციას ამ არჩევნებში უმცირესობების ხმების მოსაზიდად არაფერი გაუკეთებია. მე არ მახსენდება არც ერთი ღონისძიება, დაპირება, რომელშიც გამოჩნდებოდა უმცირესობების ინტერესები. ოპოზიციასაც და ხელისუფლებასაც შესანიშნავად აქვს შესწავლილი ამომრჩეველის ფსიქოლოგია. ოპოზიციური ძალა, რომელიც აპირებს თანამშრომლობას უმცირესობებთან, ყოველთვის დგება ერთი დილემის წინაშე. ამან შესაძლოა, საფრთხის წინაშე დააყენოს ის ხმები, რომლებიც ეთნიკური ქართველების ელექტორატიდან შეიძლება შემოვიდეს. ეს ჩვენი საზოგადოებისთვის დამახასიათებელი სამწუხარო რეალობაა და გამომდინარეობს ამომრჩეველთა და არჩევნების კულტურისა და დემოკრატიული ფასეულობების დეფიციტიდან. თუმცა, ჩვენ დემოკრატიის გზაზე ვდგავართ და იმედი გვაქვს, რომ ოდესმე მას მივალწევთ.

ჩვენმა ორგანიზაციამ ორივე რეგიონში ჩაატარა მონიტორინგი. სამცხე-ჯავახეთსა და ქვემო ქართლში 200-მდე დამკვირვებელი გვყავდა წარმოდგენილი. ამ ორ რეგიონში საარჩევნო უბნების 80% გვქონდა დაფარული. შევეცდები იმ პრობლემებსაც შევეხო, რომლებიც ჩვენმა

დამკვირვებლებმა გამოავლინეს. პირველ რიგში უნდა ითქვას უმცირესობის ინტერესების აბსოლუტურ იგნორირებაზე როგორც ოპოზიციის, ისე სამთავრობო ძალების მხრიდან. არც ერთ მათგანს არ უცდია საერთო ენის გამონახვა. ენის პრობლემა, მოგეხსენებათ, დღემდე არსებობს და ეს ორივე მხარეს აწუხებს. მიმაჩნია, რომ უმცირესობის პრობლემები საერთო-საზოგადოებრივ ჭრილში უნდა განვიხილოთ, სხვაგვარად ერთიან სამოქალაქო საზოგადოებას ვერ ავაშენებთ. ამ თვალსაზრისით, არც ერთი პროკლამაცია, არც ერთი საინფორმაციო სეგმენტი არ ყოფილა უმცირესობებისთვის გასაგებ ენაზე წარმოდგენილი. პროექტის, „თანაბარი პირობები თანაბარი მონაწილეობისათვის“ ფარგლებში, ჩვენ გადავწყვიტეთ გამოგვეცა ბროშურა, რომელშიც უმცირესობებისთვის გასაგებ ენებზე წარმოდგენილი იქნებოდა ყველა კანდიდატის პროგრამა. ჩვენ ყველა კანდიდატს შევთავაზეთ თანამშრომლობა. რამდენჯერმე მოგვიწია ვადის გადადება, მაგრამ მიუხედავად ამისა, საბოლოოდ, პროგრამა მხოლოდ ოთხმა კანდიდატმა წარმოგვიდგინა. იმ კანდიდატების კუთვნილ გვერდზე, რომლებმაც სხვადასხვა მიზეზის გამო, პროგრამა არ გამოგვიგზავნეს, მხოლოდ კანდიდატის სახელი და გვარი და საარჩევნო ნომერი განვთავსეთ. პირველმა, ირინა სარიშვილმა მოგვაწოდა ინფორმაცია. უნდა ითქვას, რომ პირველები ის კანდიდატები გამოგვეხმაურნენ, ვინც ნაკლები რეიტინგით სარგებლობდნენ. ისინი, ვინც უფრო მაღალი რეიტინგით და პოპულარობით სარგებლობდნენ, მაგალითად მიხეილ სააკაშვილისა და ბადრი პატარკაციშვილის მომხრეები, საერთოდ არ გამოგვეხმაურებიან. პროგრამა არც გაია მისაშვილის წარმომადგენლებს გამოუგზავნიათ. დანარჩენი ოთხი კანდიდატის პროგრამები გადავთარგმნეთ რუსულ, სომხურ და აზერბაიჯანულ ენებზე, ანუ, იმ ენებზე, რომლებსაც ფლობენ სამცხე-ჯავახეთსა და ქვემო ქართლში მცხოვრები ადამიანები. ამას იმისთვის ვაკეთებდით, რომ ამომრჩევლისთვის მიგვეცა საშუალება, მხოლოდ ბანერების და საინფორმაციო და სარეკლამო კამპანიის მეშვეობით კი არ გაეკეთებინა არჩევანი, არამედ გაცნობოდა პროგრამას და გაცნობიერებული არჩევანი გაეკეთებინა. ჩვენ ასევე გამოვიკვლიეთ რამდენიმე ყველაზე პოპულარული მეთოდი, რომელიც გამოიყენებოდა არჩევნების შედეგების გასაყალბებლად და შევეცადეთ მათთვის დაგვეპირისპირებინა ის ზომები, რომლებიც შეძლებდნენ მათ თავიდან აცილებას.

ხელისუფლება იცვლება, უმცირესობათა პრობლემები კი ქვეყანაში რჩება. ენობრივი პრობლემა, რა თქმა უნდა, ძალიან მნიშვნელოვანია, მაგრამ არა უპირველესი. მთავარი პრობლემა ის არის, რომ არც ერთ ხელისუფლებას არ გააჩნია პოლიტიკური ნება, რომ გლობალურ დონეზე, ინსტიტუციონალურ დონეზე მოაგვაროს უმცირესობების ის სპეციფიური პრობლემები, რომლებიც ხელს უშლის მათ საზოგადოებაში ინტეგრაციას და ქვეყნის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში აქტიურ მონაწილეობას. ჩვენ გვაქვს მოსაზრებები ამის მიზეზების შესახებ, მაგრამ ეს ალბათ სხვა შეხვედრის თემაა, ამის თაობაზე მომავალში გავაკეთებთ განცხადებებს. შევარდნაძის პერიოდიდან მოყოლებული, არც ერთ მინისტრს, რომელსაც ევალებოდა ეთნოსთაშორისი ურთიერთობები, სამოქალაქო ინტეგრაციის საკითხები, ადამიანის უფლებები, არაფერი გაუკეთებია ამ საკითხების სერიოზულად დასარეგულირებლად. აქედან გამომდინარე, უმცირესობათა წარმომადგენლები ერთმანეთს ადარებენ კანდიდატს, რომელმაც რაღაც უკვე გააკეთა და კანდიდატებს, რომლებიც მათ პირდება რაღაცის გაკეთებას, მაგრამ რეალურს არაფერს სთავაზობს. მეტიც, ზოგიერთი მათგანი მედია-საშუალებებით საკუთარ განცხადებებში მათი მისამართით ძალიან სერიოზულ შეცდომებს უშვებს. ეს ლახავს და შეურაცხყოფს ეთნიკურ უმცირესობებს. ეს ეხება ლევან გაჩეჩილაძესაც. ჩვენი საზოგადოების, „მრავალეროვანი საქართველოს“ წარმომადგენლები რამდენიმე კანდიდატს შევხვდით და მას და მის წარმომადგენლებს ეთნიკური ჯგუფების დიასპორების ხელმძღვანელები შევხვდით. ჩვენ შევხვდით შალვა ნათელაშვილს, ლევან გაჩეჩილაძეს, დავით გამყრელიძეს. ლევან გაჩეჩილაძემ ჩვენთან შეხვედრის დროსაც თქვა, რომ პირველ რიგში აქცენტს ქართველებზე გააკეთებდა და შემდეგ იმაზეც იზრუნებდა, რომ ქვეყანაში მცხოვრებ ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებსაც კომფორტულად ეგრძნოთ თავი. მე, ყოველ შემთხვევაში, მისი ნათქვამი ასე აღვიქვი. ეს მისი პოზიციის ძალიან უხეში ფორმულირება იყო და მას არ შეეძლო არ ემოქმედა უმცირესობებზე.

როდესაც ჩნდება ახალი კანდიდატი, მას ყოველთვის მეტი შიში და ალბათობა უკავშირდება, ამიტომ თუ მას უნდა უმცირესობასთან თანამშრომლობა, საკუთარ განცხადებებში ასეთი შეცდომები

არ უნდა დაუშვას. ოპოზიცია ამ არჩევნებში ძალიან სუსტი იყო. ის, თითქოს, სტრესულ ვითარებაში მოქმედებდა, არ ჩანდა კოორდინაცია და თანმიმდევრულობა. ეს ყველაფერი ამომრჩეველზე ნეგატიურად აისახა, მათზეც კი, ვინც აპირებდა მათთვის ხმის მიცემას, მათზეც, ვისაც ბოლო დღემდე არ ჰქონდა გადაწყვეტილი, ვისთვის მიეცა ხმა, მიხეილ სააკაშვილისთვის თუ გაერთიანებული ოპოზიციისთვის. მათგან განსხვავებით, შესანიშნავად იმუშავეს მიხეილ სააკაშვილის მხარდამჭერებმა. მათ გამოიყენეს ოპოზიციის მიერ დაშვებული შეცდომები, უფრო მეტიც, იმ შემთხვევაში, თუ ოპოზიცია არ უშვებდა შეცდომებს, მათ აშვებინებდნენ კიდეც. ეს პოლიტიკური შეცდომები იყო. რაც შეეხება რეგიონების დონეზე დაშვებულ შეცდომებს, არც ერთ კანდიდატს არ ჰქონია წარმოდგენილი, რა ტიპის პოლიტიკის გატარებას აპირებდა ის რეგიონებში, რას მოუტანდა რეგიონებში მცხოვრებ ეთნიკურ ჯგუფებს მათი ხელისუფლებაში მოსვლა. ოპოზიციისგან განსხვავებით, სახელისუფლებო ძალები მეტად ამახვილებდა ყურადღებას რეგიონებზე.

მინდა შევეხო ადმინისტრაციული მეთოდების გამოყენების ფაქტებსაც. ორივე რეგიონში მობილიზებული იყო ძალოვანი სტრუქტურები. ჩვენმა წარმომადგენლებმა გამოავლინეს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ოპოზიციის კანდიდატების, ლევან გაჩეჩილაძის და დავით გამყრელიძის რეგიონში ჩამოსვლის დროს რაღაც საბაბით გზა გადაიკეტა და მოსახლეობის ნაწილს არ მიეცა კანდიდატთან შეხვედრის საშუალება. ჩვენ მთელი ქვეყნის მასშტაბით ვერ შევაფასებთ ამ არჩევნებს, მაგრამ ამ ორ რეგიონში ძალიან ბევრი კანონდარღვევა და ცდომილება აღმოვაჩინეთ. ბევრ მათგანზე მოვახდინეთ კიდეც რეაგირება, თუმცა საბოლოოდ არც ერთი მათგანი არ განხილულა, არც საუბნო, საოლქო და არც ცენტრალური საარჩევნო კომისიის დონეზე. ჩვენმა დამკვირვებლებმა ბიულეტენების საარჩევნო ყუთში ჩაყრისას ადგილზე დააკავეს სადახლოს 32-ე საარჩევნო უბნის კომისიის თავმჯდომარე, მასვე ხელში ეკავა ათეულობით მოქალაქის პირადობის მოწმობა, რაც დაუშვებელია. ამ უბანზე საარჩევნო პროცესის შეჩერებაც მოვითხოვეთ, ეუთოს სადამკვირვებლო მისიის წარმომადგენლებსაც დავუკავშირდით, მათაც დაწერეს საჩივარი, მაგრამ არც ეს საკითხი განხილულა.

უმცირესობათა მიმართ დამოკიდებულება არ შეიცვლება, თუ ჩვენ არ გვექნება სიტუაციის შეცვლის პოლიტიკური ნება. ზოგიერთი პოლიტიკოსი ამ ორ რეგიონს თავისი პოლიტიკური წარმატებისთვის იყენებს და მხოლოდ არჩევნების დროს ახსენდება. მაგრამ მინდა გითხრათ, რომ ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში ცხოვრობენ საქართველოს მოქალაქეები, რომლებსაც გააჩნიათ სპეციფიური პრობლემები და მათ სპეციფიური მიდგომა და გადაწყვეტა სჭირდებათ. ჩვენ ვერ ვასწავლით ენას უმცირესობებს, თუ ვერ დავანახებთ მათ, რამდენად საჭირო და გამოსადეგია მათთვის სახელმწიფო ენის ცოდნა. ეს პოლიტიკა ძალიან მკაფიო უნდა იყოს. მე არ ვიცი, სურს თუ არა ხელისუფლებას ვითარების შეცვლა, თუმცა, რატომ უნდა შეცვალოს, როდესაც ამ ორ რეგიონში ჰყავს არჩევნების კულტურის მხრივ დაბალი დონის ადამიანები, რომლებიც ვერ იყენებენ სამართლებრივ ბაზას, იმიტომ რომ არ იცნობენ მას; ელემენტარულად, არ იცნობენ საკუთარ საარჩევნო უფლებებს, თავის უფლებებს და იმ პრინციპებს, რომლებიც მათ ხელს შეუწყობდა ამ უფლებების დაცვასა და რეალიზებაში.

ჩვენ ხშირად ვსაუბრობთ ამ პრობლემებზე, მაგრამ დადგა დრო, საუბრიდან კონკრეტულ გეგმებზე გადავინაცვლოთ. თუ არჩეული პრეზიდენტი არ გადაწყვეტს ამ საკითხს, არ დასახავს კონკრეტულ გეგმებს, არ შეიმუშავეს ინსტიტუციონალურ გეგმას, საქართველოში ეთნოსთამორისი ურთიერთობების კუთხით მდგომარეობა არ შეიცვლება. პირიქით, შესაძლოა, კიდეც უფრო დაიძაბოს ვითარება. იმისთვის, რათა დაკარგული ტერიტორიები დავიბრუნოთ, ჯერ ქვეყნის რეგიონებში მცხოვრებ ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებს უნდა დავანახოთ, რომ დინამიურად ვითარდება უმრავლესობისა და უმცირესობის ურთიერთობები, ცენტრის და რეგიონის კულტურა. დეცენტრალიზაციის საკითხი მწვავედ დგას და ძალიან აწუხებს რეგიონების მოსახლეობას. ჩვენ ერთი მხრივ, დეცენტრალიზების დეკლარირებას ვახდენთ, მეორე მხრივ, ვიტოვებთ იმ ბერკეტებს, რომლებიც არ აძლევს საშუალებას რეგიონებს, იყვნენ ავტონომიურები და ადგილობრივი პრობლემები ადგილზევე გადაჭრან. გვინდა, მაგრამ გვეშინია და ასე არაფერი გამოვა. კონკრეტული გეგმები უნდა შევიმუშავოთ და ამ გეგმების მიხედვით უნდა ვიმოქმედოთ.

გოგი გვახარია – დიდი მადლობა, აგიტ. ჩემი აზრით, კიდევ ერთი პრობლემაა მედიის როლი წინასაარჩევნო პერიოდში. ბევრისგან მსმენია ამის შესახებ, რომ ხელისუფლების სასარგებლოდ ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელთა მხრიდან ხმების მიცემა გამოიწვია იმან, რომ არჩევნების წინ არ მუშაობდა ტელეკომპანია „იმედი“ და ამ ხალხს არ მიეცა ოპოზიციური აზრის მოსმენის საშუალება. თუმცა, პირადად მე, ეს ცოტა არ იყოს, ყურით მოთრეული მოსაზრება მგონია, იმიტომ რომ, რომ მოესმინათ, შესაძლოა, ხელისუფლებას კიდევ უფრო მეტი ხმა მიეღო. მართალია, ოპოზიცია დიდია და ეს ყველას არ ეხება, მაგრამ მე მესმოდა ოპოზიციის ზოგიერთი წარმომადგენლის განცხადებები „უჯიმო ჩინელების შემოსევის“ შესახებ. საინტერესოა, აგიტს რომ მოესმინა მსგავსი განცხადებები მიტინგზე, როგორი რეაქცია ექნებოდა? მეორე მხრივ, პოლიტიკურ პროცესებში ნაკლებად გარეული ადამიანი როდესაც მოუსმენდა მიხეილ სააკაშვილს, რომელიც ამბობდა, რომ ოსებთან ოსია, აფხაზებთან – აფხაზი და ის ყველას პრეზიდენტი, არ მიკვირს, რომ მისთვის ხმის მიცემა მოსდომებოდათ. დიდი მადლობა აგიტ, რომ გაყალბებაზეც ისაუბრე. იქნებ, სწორედ იმიტომ, რომ ამ ადამიანებს მართლა სურდათ ხელისუფლებაში სააკაშვილის მოსვლა და არა ოპოზიციის, იმტომ დახუჭეს თვალი გაყალბების იმ ფაქტებზე, რომლებსაც ჰქონდა ადგილი?

აგიტ მირზოევი – როგორც უკვე მოგახსენეთ, ხელისუფლებამ ამდენი ხმა, ადგილობრივ დონეზე ოპოზიციის სისუსტისა და არაეფექტური მუშაობის გამო მიიღო. ოპოზიციის წარმომადგენელს რომ კარგად ემუშავა, როგორ შეიძლებოდა საარჩევნო ყუთში აღმოჩენილიყო ბიულეტენების ის რაოდენობა, რომელიც ბევრად აღემატება უბანზე მისული ამომრჩევლების რაოდენობას? იბადება კითხვა, მან ან მართლაც ხელი შეუწყო გაყალბებას, ან არაპროფესიონალი იყო და წინ ვერ აღუდგა ასეთ ფაქტებს. ხელისუფლება კარგად იყენებდა ოპოზიციის ყველა სისუსტეს, მან განსაკუთრებით ისარგებლა იმ უბნებზე, რომლებიც სხვადასხვა მიზეზების გამო რთულად მისაღწევი აღმოჩნდა.

ნინო კალანდარიშვილი, განვითარების და თანამშრომლობის ცენტრი – ვეთანხმები თქვენს შეფასებებს. ხელისუფლების წარმატება ბევრ შემთხვევაში, მართლაც განაპირობა ოპოზიციის შეცდომებმა, მათი წარმომადგენლების არაპროფესიონალიზმმა, შიშმა და არაკეთილსინდისიერმა დამოკიდებულებამ. აქედან გამომდინარე, მსურს მოგმართოთ ერთი შეკითხვით – თქვენ ბრძანეთ, რომ აწარმოებდით მონიტორინგს ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში, მაგრამ ჩამოთვლილი უბნებიდან გამომდინარე, შემექმნა შთაბეჭდილება, რომ ყველა უბანზე არ ყოფილან თქვენი წარმომადგენლები. თუ იყო ისეთი უბნები, სადაც თქვენი წარმომადგენლები დიდიდან დაღამებამდე იმყოფებოდნენ და გაყვნიან თუ არა ისინი ბიულეტენების ყუთს საოლქო კომისიაში? ასევე მაინტერესებს, გყავდათ თუ არა თქვენი დამკვირვებელი საოლქო კომისიაში და ესწრებოდა თუ არა იგი ხმების დათვლის პროცესს? გამოავლინეს თუ არა მათ ბოლო საათებში ჩაყრილი ბიულეტენები.

კიდევ ერთი შეკითხვა მაქვს. წინა არჩევნების დროს, შევარდნაძის პერიოდში ძალიან დიდი იყო ამ რეგიონებზე ჰეიდარ ალიევისა და რობერტ ქოჩარიანის გავლენა. ახლა როგორი ვითარება იყო ამ მხრივ?

აგიტ მირზოევი – ამ რეგიონებში დამკვირვებლის სახით ჩვენ 200 ადამიანი გვყავდა, მაგრამ ვინაიდან უბნების რაოდენობა გაცილებით მეტი იყო, ამიტომ ჩვენ შერეული პრინციპი ავირჩიეთ. დამკვირვებელთა ნაწილი დიდიდან დაღამებამდე ესწრებოდა საარჩევნო პროცესს, ნაწილი კი, მობილურ ჯგუფებში მუშაობდა და სხვადასხვა დარღვევაზე მიღებული ინფორმაციის შემთხვევაში უბნიდან უბანზე გადაადგილდებოდა. ჩვენ მოქმედების ასეთი სქემა გვქონდა შემუშავებული და უბნების მხოლოდ 80% გვქონდა დაფარული. რაც შეეხება ხმების დათვლის პროცესს, აქაც იყო პრობლემები ორივე რეგიონში. იყო შემთხვევა, როდესაც უბნის დახურვის შემდეგ კომისიის თავმჯდომარე უბნიდან ჩვენი დამკვირვებლის გამოძევებას შეეცადა და მას

უთხრა, რომ არ ჰქონდა უფლება, ხმების დათვლის პროცესს დასწრებოდა. ჩვენ მობილურ რეჟიმში ვცდილობდით ასეთ ფაქტებზე რეაგირებას. 5 იანვრის საღამოს ლევან თარხნიშვილთან უშუალო კავშირი მქონდა. იგი ოპერატიულად ჭრიდა ყველა იმ პრობლემას, რომელსაც ჩვენს დამკვირვებლებს უქმნიდნენ. საარჩევნო ყუთების საოლქო კომისიებში გადატანის პროცესსაც ახლდა პრობლემები, განსაკუთრებით, ნინოწმინდაში. ამ ყუთებსაც, უმეტეს შემთხვევაში, მიჰყვებოდა ჩვენი დამკვირვებელი და იგი ხმის დათვლის პროცესსაც აკვირდებოდა. ჩვენ მოვამზადეთ კომპაქტ-დისკის ვერსია, რომელზეც სურათის სახით არის წარმოდგენილი ყველა ის შემავადებული ოქმი, რომელსაც შეუიარაღებელი თვალითაც კი კარგად ეტყობა გაყალბების ნიშნები. ჩვენ ვცადეთ ამ ფაქტების ცენტრალურ საარჩევნო კომისიაში გასაჩივრება, მაგრამ იქიდან არაარგუმენტირებული და ცოტა არ იყოს, გაუგებარი პასუხი მივიღეთ.

მარინა ელბაქიძე – ამ არჩევნებზე, როგორც მთელი საქართველოს, ისე, ამ ორი რეგიონის მოსახლეობა საკუთარ არჩევანში წინა არჩევნებთან შედარებით უფრო მეტად იყო თავისუფალი. რაც შეეხება სომხეთისა და აზერბაიჯანის პრეზიდენტების გავლენას, ღიად არ ყოფილა, მაგრამ, ჩემი აზრით, როდესაც რადიკალური პარტიებიც კი, ჯავახეთში, სახელისუფლებო ძალებს ემხრობიან, ეს იმას ნიშნავს, რომ მათი ისტორიული სამშობლო ამას არ ეწინააღმდეგება და მათაც შეუძლიათ მშვიდად დაუჭირონ მხარი ამ ძალებს.

გოგი გვახარია – ცოტა ხნის წინ აფხაზებთან და ოსებთან მქონდა შეხვედრა. საინტერესოა, რომ აფხაზები და ოსები ელოდნენ და მხარს უჭერდნენ ხელისუფლებაში ოპოზიციის მოსვლას, სომხური და აზერბაიჯანული მოსახლეობის ძირითადი ნაწილი კი, მხარს მიხეილ სააკაშვილს უჭერდა. ალბათ, საინტერესოა ამის გაანალიზება. მარინამ კი თქვა, რომ მსოფლიოში მიღებული ტრადიციაა, ქვეყანაში მცხოვრებმა ეთნიკურმა ჯგუფებმა მხარი სახელისუფლებო ძალებს დაუჭირონ, მაგრამ, მაგალითად საფრანგეთში, პირიქით ხდება. აქ მემარცხენე ძალებს უფრო აძლევენ ხმას, ვიდრე მემარჯვენეებს. მგონი, ეს ტრადიცია უფროა მსოფლიოში, ვიდრე ის, რომ ხმა მაინცდამაინც სახელისუფლებო ძალებს მისცენ.

ალი ბაბაევი, რესპუბლიკური პარტიის წევრი, არასამთავრობო ორგანიზაცია „საქართველო ჩემი სამშობლო“ – ჩვენი ორგანიზაცია 2003 წელს შეიქმნა და მას შემდეგ აქტიურად იცავს ეთნიკური უმცირესობების უფლებებს. ქვემო ქართლის რეგიონი, მოგეხსენებათ, საქართველოს 70%-ს ამარაგებდა სოფლის მეურნეობის პროდუქტებით. ბოლო პერიოდში, სამწუხაროდ, თურქეთიდან შემოტანილი პროდუქტი უფრო მომგებიანი აღმოჩნდა ჩვენი ხელისუფლების ზოგიერთი წარმომადგენლისთვის. არ ვეთანხმები აქ გამოთქმულ აზრს ამ რეგიონების ამომრჩევლის განსაკუთრებული აქტიურობის შესახებ. ქვემო ქართლში ასე ნამდვილად არ ყოფილა. ჩვენ ვფიქრობდით, რომ ადმინისტრაციული რესურსების დახმარებით და ხელისუფლების წარმომადგენელთა ძალადობის შედეგად, მიხეილ სააკაშვილი ხმების 32%-ს მოაგროვებდა. ჩვენი რამდენიმე ჯგუფი აწარმოებდა მონიტორინგს სოფლებში დარბაზი (ბოლნისის რაიონი), სადახლო, გულარი (მარნეულის რაიონი), და გაჩიანი. აქ მოსახლეობის დაახლოებით 70% აღარ ცხოვრებს, ხალხი სხვადასხვა ქვეყნებშია სამუშაოდ წასული. არჩევნების წინა დღეს ორ სოფელში ჩავატარეთ მონიტორინგი, 23-ე და 52-ე უბნებში, და ვნახეთ, რომ სიებში 1230-1420 კაცი იყო შეყვანილი. სინამდვილეში, ამ დროს სოფელში ამომრჩევლის უფლების მქონე სულ 701 ადამიანი იმყოფებოდა. არჩევნები ბევრგან დილის 8-დან 11 საათამდე ჩატარდა. მსოფლიო ისტორიას არ ახსოვს, ადამიანს არჩევნებზე ხმა 5-დან 20 წამში მიეცა, ასეთი რამ სხვაგან არსად მომხდარა. ამის შესახებ საჩივარიც შეიტანეს. რიგ ადგილებში, ხალხი არჩევნებზე საერთოდ არ წასულა. მოსახლეობას ფქვილის დარიცების დროს ჩამოართვეს პირადობის მოწმობები და იქ გაკეთებული ხელმოწერების მიხედვით აწერდნენ შემდეგ ხელს ბიულეტენებზე. სადახლოში, მართალია, იყვნენ „მრავალეროვანი საქართველოს“ წარმომადგენლები, მაგრამ ისინი ხმის დათვლის პროცედურაზე არ დაუშვიათ. საგარეჯოს რაიონის სოფელ იორმუდანლოში ერთ-ერთ უბანზე 1113 ამომრჩეველი იყო და 1138 ხმა დაფიქსირდა. ეს იყო ყველაზე დამახინჯებული არჩევნები, რაც კი მე საქართველოში მინახავს. ამას

რამდენიმე საარჩევნო უბანში გადაღებული ვიდეო-მასალაც დაამტკიცებს. მიუხედავად იმისა, რომ ცენტრალურ საარჩევნო კომისიაში აცხადებდნენ ვიდეო-თვალის ყველა საარჩევნო უბანში განთავსების შესახებ, ეს არ მოხერხდა; არც სპეციალური სითხე ჰქონიათ ზოგიერთ უბანში. რამდენიმე სოფელში „კარუსელის“ ფაქტებიც გამოვავლინეთ.

პრეზიდენტის გადაწყვეტილებას, საპრეზიდენტო არჩევნების იანვარში გამართვის შესახებ, ოპოზიცია მოუმზადებელი შეხვდა. ზოგიერთ საარჩევნო უბანში საერთოდ არ ყოფილან ოპოზიციის წარმომადგენლები. ქვემო ქართლში ჩვენი წარმომადგენლები თითქმის ყველა უბანზე გვყავდა. 71%-მა ხმა მიხეილ სააკაშვილს მისცა, 12,7%-მა – ლევან გაჩეჩილაძეს და სხვა კანდიდატებს. ვისაც გვსურს ინტეგრაცია, სულ სხვა სურათს ველოდით. ჩვენი ხალხი ძალიან შორს არის ინტეგრაციისგან. თუნდაც ათჯერ ჩავატაროთ მსგავსი ღონისძიებები, ისინი ამ რეგიონების მოსახლეობის ქართულ საზოგადოებასთან ინტეგრაციას ხელს ვერ შეუწყობს, იმიტომ რომ თვითონ ქართულ საზოგადოებას და ხელისუფლებას ეს რეგიონები მხოლოდ მაშინ ახსენდებათ, როდესაც უჭირთ.

სტატისტიკა შევადგინეთ, თუ რამდენი აზერბაიჯანელი მუშაობს პრეზიდენტისა და პრემიერ-მინისტრის აპარატში და სხვა სტრუქტურებში. მათი რიცხვი თითქმის 0-ის ტოლია. ერთადერთი, ენერგეტიკის მინისტრის მოადგილე იყო, მაგრამ ისიც გათავისუფლდა დაკავებული თანამდებობიდან. დღეს ხელისუფლებაში არც ერთ თანამდებობაზე არ არის დანიშნული ქვეყნის აზერბაიჯანელი მოქალაქე. ამბობენ, რომ ქართული ენის მცოდნე აზერბაიჯანელები არ ყავთ, მაგრამ ეს არ არის მართალი. ასეთი, რამდენიც გინდათ, იმდენია. არის კადრები, მაგრამ ისინი არ აინტერესებთ. ჩვენი უფლებები საქართველოში სრულად არც შევარდნაძის დროს ყოფილა დაცული და არც ახლა. თუმცა, არიან ისეთი აზერბაიჯანელებიც, რომლებიც კომუნისტების, გამსახურდიას, შევარდნაძის და სააკაშვილის დროსაც თვითონ ჩაგრავენ თავიანთ ხალხს და დღესაც, საკუთარი კეთილდღეობისთვის ყველაფერს აკეთებენ. სამი დეპუტატი გვყავს არჩეული პარლამენტში და არც ერთი არ ზრუნავს ხალხის ინტერესებზე.

ვერც ხელისუფლებაში, ვერც სხვადასხვა ოპოზიციურ ფრთაზე ვერ ვნახე პროგრამა, რომელშიც დაცული იქნებოდა ეთნიკური უმცირესობების უფლებები.

2 ნოემბრის აქციაზე გამოვედი სიტყვით და სხვანაირად, ვერც მივიჩნევდი თავს საქართველოს სრულუფლებიან მოქალაქედ, იმიტომ რომ იქ გამოთქმული პრობლემები მართო ქართველი ერის პრობლემა არ არის, ისინი საქართველოს ყველა მოქალაქეს ეხება. რაც შეეხება მიმართვას „ქართველებო!“, მე იგი, პირიქით, მახარებს და მიმაჩნია, რომ მეც ქართველი ხალხის ერთი პატარა ნაწილი ვარ. ჩვენ ვიცით, რომ სიტყვა „ამერიკელშიც“ ბევრი სხვადასხვა ეროვნების ადამიანი იგულისხმება. ქართველ ხალხშიც, ჩემი აზრით, მთელი საქართველოს მოსახლეობა იგულისხმება.

მე გთხოვთ, ხშირად იაროთ ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში. ასეთი შეხვედრები მართო თბილისში კი არა, იმ რეგიონებშიც უნდა ჩატარდეს, სადაც ხალხს უჭირს. ამ რეგიონებში ყველას უნდა ქართულის სწავლა, მაგრამ აზერბაიჯანულ სკოლებში 2 და 3 საათით ჩატარებული გაკვეთილებით ქართულს ვერავინ ისწავლის. ამჟამად გატარებული რეფორმის ბრალია, რომ დღეს ქართული ენა სათანადო დონეზე არ ისწავლება. არა აქვს მნიშვნელობა პრეზიდენტის ვინაობას, მთავარია, ქართული საზოგადოება ინტეგრირებული იყოს, საქართველოს ყველა მოქალაქე ფლობდეს სახელმწიფო ენას და თავს ამ საზოგადოების ნაწილად მიიჩნევდეს. ხალხს უნდა შევხვდეთ და ასე გულწრფელად უნდა ვესაუბროთ.

ფონიჭალაში 127 ადამიანია დაპატიმრებული, მათგან, ნარკოტიკის რეალიზაციისთვის, რამდენიმე ქალი და ბავშვი. შინაგან საქმეთა მინისტრს წერილი გავუგზავნე და ვთხოვე, ეს ხალხი კი არა, ისინი დაიჭირონ, ვისაც რეგიონში ნარკოტიკები ჩააქვს. ითქვა, რომ იმ შემთხვევაში, თუ ხალხი მივიდოდა არჩევნებზე, ყველას გამოუშვებდნენ. თუ ევროინტეგრაციაზე, ნატოსა და ცივილიზებულ ქვეყანაზე გვინდა საუბარი, ასეთი საარჩევნო კამპანია მიუღებელია.

რაც შეეხება მასმედიას, რომელ ინტეგრაციაზეა საუბარია, როდესაც აზერბაიჯანელი მოსახლეობის 90% აზერბაიჯანულ და თურქულ არხს უყურებს. მე თვითონ ვთხოვე „კავკასიასა“ და მანამდე, „იმელსაც“, მოეცათ ჩემთვის აზრის გამოთქმის საშუალება, მაგრამ უარი მივიღე. არც

საზოგადოებრივ მაუწყებელში გვაქვს გამოსვლის საშუალება. ეს სამარცხვინოა. ჩვენ გვყავს ქართულად გამართულად მოსაუბრე აზერბაიჯანელები, მაგრამ მასმედია ჩვენთვის დაკეტილია. რეგიონულ არხებში კი, მხოლოდ გამგებლების მითითებებს გადასცემენ.

გოგი გვახარია – დიდი მადლობა ბ-ნო ალი. ბ-ნ ემილ ადელხანოვს ვთხოვ.

ემილ ადელხანოვი, კავკასიის მშვიდობის, დემოკრატიისა და განვითარების ინსტიტუტი – გამომსვლელი ეთნიკური წარმომადგენლებისთვის სომხურ და აზერბაიჯანულ ენებზე გადაცემების არარსებობაზე საუბრობდა. დაახლოებით ერთი წელია, სტუდია „რე“ ამ რეგიონების მოსახლეობისთვის მათ მშობლიურ ენებზე რადიომაუწყებლობის მოპოვებას ცდილობს, მაგრამ ჯერჯერობით არაფერი გამოდის. მათ უარს არ ეუბნებიან, თუმცა არც თანხმობას აძლევენ. აი, ასე ხდება. ამაზე მამუკა ყუფარაძე, ალბათ, უფრო დაწვრილებით ისაუბრებს. „ბიბისის“ ქართული სტუდიის კორესპონდენტი მას „ამშვიდებდა“, რომ ნოემბერს აქეთ, აღარც მათი გადაცემები გადის ეთერში.

არჩევნებზე არსებულ დარღვევებზეც იყო საუბარი. ეუთოს რამდენიმე დამკვირვებელს შეეხვდი, ისინი დარღვევების ფაქტებს, როგორც ეგზოტიკას, ისე უყურებენ, თუმცა, ყველა დარღვევა აღნუსხული აქვთ.

მამუკა ყუფარაძე, სტუდია „რე“ – რამდენიმე წელია, სხვადასხვა პროექტის ფარგლებში ვმუშაობ ქვემო ქართლსა და ჯავახეთში. ბოლო წლებში, ინტეგრაციის თვალსაზრისით, მართლაც უკეთესი ვითარებაა. ძალიან მცირეა დინამიკა, მაგრამ არის ძვრები. მეტია ინტერესი ცენტრისადმი, ქართული ენის სწავლისადმი, დასაქმებისადმი, სხვა რეგიონებში მიგრაციის მიმართაც. ეს განწყობები ნამდვილად შეინიშნება და ამაში არასამთავრობო ორგანიზაციების პროექტებმაც შეიტანა წვლილი, საერთაშორისო ორგანიზაციებმაც და როგორი გასაკვირიც არ უნდა იყოს ზოგიერთებისთვის, ხელისუფლებამაც. რაც შეეხება არჩევნებს, დეკემბრის ბოლოს ზვიად ქორიძესთან ერთად ვიყავი ჯავახეთში. ერთ-ერთი პროექტის ფარგლებში ტელე-ჟურნალისტებთან გვქონდა შეხვედრა. ძალიან გამაკვირვა, როდესაც ჟურნალისტებმა გვითხრეს, რომ მათთვის მხოლოდ ორი კანდიდატი იყო ცნობილი, მიხეილ სააკაშვილი და ბადრი პატარკაციშვილი, დანარჩენებზე წარმოდგენა არ ჰქონდათ. შალვა ნათელაშვილსაც კი არ იცნობდნენ, რომელიც ამდენი ხანია, პოლიტიკურ ასპარეზზეა და სხვა დროსაც ყოფილა პრეზიდენტობის კანდიდატი. საწუხაროდ, სურათი ასეთია. ამის შემდეგ იქ თითო-თითოჯერ ჩავიდნენ დავით გამყრელიძე და კიდევ რამდენიმე კანდიდატი.

ჩემთვის ძალიან გაუგებარია, რომ ქართულ კულტურულ თუ სამეცნიერო და პოლიტიკურ ელიტაში არ არიან წარმოდგენილი ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლები. ჩემი აზრით, ეს ჩვენი ქვეყნის, ჩვენი საზოგადოების არასრულფასოვნებაზე მეტყველებს. ისინი არ არიან რეალიზებულნი მმართველ თუ ელიტარულ წრეებში და ეს იმ გაუცხოებაზე მეტყველებს, რომელიც რეალურად არსებობს. რა თქმა უნდა, ხელი უნდა შეეწყოს ადგილობრივი თემის განვითარებას, ამისთვის ხელისუფლებასთან ერთად არასამთავრობო ორგანიზაციებმაც უნდა ვიზრუნოთ, მაგრამ თუ ადგილობრივი თემი განვითარდება და ის ხალხი თვითრეალიზებას ცენტრშიც არ მოახდენს, სადაც იგეგმება სამოქალაქო თუ სახელმწიფოებრივი პოლიტიკა, თუ ისინი არ იქნებიან ცენტრში წარმოდგენილები, მაინც გაიზრდება დაპირისპირება, იმიტომ რომ განვითარებული რეგიონი, თემი, ყოველთვის დაუპირისპირდება ცენტრს. ეს ძალიან საშიში ტენდენციაა. რეგიონები, ვიმეორებ, ნელ-ნელა, მაგრამ მაინც ვითარდება, მაგრამ მათი წარმომადგენლები ვერ მონაწილეობენ სახელმწიფოებრივ პოლიტიკაში. ჩვენი ხელისუფლებაც, რომელიც, მართლაც მეტს ფიქრობს ეროვნულ უმცირესობებზე, ვიდრე ოპოზიციური პარტიები, მაინც არაფერს აკეთებს რეგიონებიდან მათი წარმომადგენლების წამოსაყვანად. ვეთანხმები გამომსვლელებს, ოპოზიცია ამ კუთხით ცოტას ფიქრობდა, არ ვიცი, ეს დროის ნაკლებობით იყო განპირობებული, თუ არა, მაგრამ ფაქტია, რომ ეროვნული უმცირესობების მიმართ მართლაც ცუდად ჩანდნენ. მეტსაც მოგახსენებთ, „კავკასიაზე“ ორი ოპოზიციონერი ლიდერის გამოსვლა მოვისმინე. გადაცემაში ზარი შემოვიდა, მაყურებელმა

იკითხა, ხელისუფლებაში მოსვლის შემთხვევაში ისინი დაეხმარებოდნენ თუ არა მრავალშვილიან ქართულ ოჯახებს. გადაცემის სტუმრები დაეთანხმნენ მაყურებელს და თქვეს, რომ მართლაც საშინელება ხდება, რომ საქართველოში ქართველები აღარ მრავლდებიან. ჩემი აზრით, დღეს სირცხვილია ამაზე ლაპარაკი, ქართველებისთვის გასაწევ დახმარებაზე აქცენტირება პოლიტიკური სიბეცეც არის. მე მგონი, უკვე უნდა დავიწყოთ იმაზე ფიქრი, რომ მიუხედავად ეროვნებისა, სომეხი იქნება, აფხაზი თუ ოსი, ყველა საქართველოს სრულუფლებიანი მოქალაქე უნდა იყოს და თუ ვინმეს გამრავლებაზე უნდა ვიზრუნოთ, ყველას ერთად გამრავლებაზეა საჭირო ზრუნვა.

ლელა გაფრინდაშვილი, ფილოსოფოსი და გენდერის სპეციალისტი – სამწუხაროდ, ქსენოფობიური გამოსვლები, არც ხელისუფლებისთვის და არც ოპოზიციისთვის, უცხო არ არის. ამიტომ, ჩემთვის მიუღებელი იყო ჟურნალისტ ეკა კვესიტაძის საქციელი ლევან ბერძენიშვილის მიმართ. თუ ამბობ, რომ ლევან ბერძენიშვილმა ქსენოფობიური გამოთქმები გამოიყენა, არც ის უნდა დაივიწყო, რას ეძახდნენ ბადრი პატარაკაციშვილს და „იმედში“ მყოფ ჟურნალისტებს იქ შესული სპეცრაზმელები შვიდ ნოემბერს. მე არ მახსენდება, არც ოპოზიციონერი, არც ხელისუფლების წარმომადგენელი, რომელიც ამას გააკრიტიკებდა, თუმცა, მახსოვს, რომ ამის შესახებ ერთ-ერთ შეხვედრაზე გოგი გვახარიამ პირდაპირ ჰკითხა ხელისუფლების წარმომადგენელს, რატომ უწოდებდნენ მათ ასე. მაშინ ხელისუფლების წარმომადგენელმა ეს გამონათქვამები უარყო.

მინდა სადამკვირვებლო მისიაზეც გესაუბროთ, რადგან მეც ვაკვირდებოდი არჩევნების მიმდინარეობას მესტიაში. ჩემი აზრით, დამკვირვებლის შრომა, ვინც არ უნდა იყოს იგი, უცხოელი თუ ადგილობრივი, ფუჭია, თუ დილის შვიდი საათიდან ღამის თორმეტ საათამდე არ არის უბანზე. დამკვირვებელმა არა მარტო სადამკვირვებლო მისია უნდა იცოდეს კარგად, პროცედურულად, არამედ იმ უბანს, თემს თუ სოფელს უნდა იცნობდეს კარგად, სადაც მივლინებულია სამუშაოდ. მე რომ სვანური ენა არ მცოდნოდა, ბევრი რამ, რაც იმ უბანზე ხდებოდა, ალბათ, ჩემთვისაც გაუგებარი იქნებოდა. აუცილებლად მიმაჩნია ენის ცოდნა, როდესაც დამკვირვებელი ხარ უბანზე. მით უმეტეს ისეთი კულტურის ქვეყანაში, როგორიც ჩვენ ვართ, სადაც ერთი გადალაპარაკებით შემიძლია გავაგებინო მეორე ადამიანს, რისი გაკეთება მინდა. დამკვირვებელმა, თუ ენა არ იცის, შესაძლოა, ვერაფერი გაიგოს ამის შესახებ. აღმოსავლეთ ევროპელი თუ დასავლელი დამკვირვებლის და ჩემი ინფორმაცია ურთიერთშემავსებელი უნდა იყოს, ცალ-ცალკე ისინი არაფრის მოქმედია და თუ ღირებულების თვალსაზრისით შევხედავთ, ჩემი, ადგილობრივის ინფორმაცია უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე უცხოელი დამკვირვებლის, იმიტომ რომ ჩემი ბევრად უფრო ახლოს დგას იმ რეალობასთან, რომელშიც ჩვენ ვცხოვრობთ.

ნინო კალანდარიშვილი – რაც შეეხება სადამკვირვებლო მისიებს, თუ მყავს ოცი დამკვირვებელი, მე შემიძლია ოცივე დავსვა უბანში დილიდან საღამომდე და მათი მონაცემები შევადარო კიდევ ოცი ახლომდებარე უბნის მონაცემებს. თუკი იმ უბნის მონაცემები, რომლებზეც მე მყავდა დამკვირვებლები დილიდან დაღამებამდე, მკვეთრად განსხვავდება დანარჩენი ოცი უბნის მონაცემებისგან, შემედლება მთელი რეგიონის სურათის მეტნაკლებად დახატვა. უცხოელი დამკვირვებლები თითქოს ეგზოტიკურად აღიქვამდნენ იმ ყველაფერს, რაც ჩვენთან ხდებოდა, მაგრამ საბოლოოდ აღმოჩნდა, რომ ეს არ იყო ასე. მათი დაკვირვებების შედეგები ეუთოს მეორე შუალედურ ოქმში საკმაოდ მკვეთრად აისახა. ყველას შეგიძლიათ ამ ოქმის ხილვა ეუთოს საიტზე. სამწუხაროდ, მედიამ არჩევნების მეორე დღეს ეუთოს მისიის პირველი შუალედური დასკვნის მხოლოდ პირველი ფრაზები გააშუქა, რომელიც არჩევნების ჩატარებას, როგორც დემოკრატიისკენ გადაგმულ ნაბიჯს, ისე აფასებდა. შემდეგ აღარაფერი თქმულა. არავინ დაინტერესებულა იმით, რა წერია ამ სიტყვების შემდეგ. აღარც მეორე შუალედური დასკვნით ინტერესდებიან, რომელშიც ხმის დათვლის პროცედურა გაცამტვერებულია. ეს დასკვნა სამომავლოდ, სამოქმედო გეგმასავით არის იმ დამკვირვებლებისთვის, რომლებიც საპარლამენტო არჩევნებზე ჩამოვლენ საზღვარგარეთიდან.

კიდევ ერთ საკითხზე მსურს თქვენი ყურადღების შეჩერება. 2003 წელს, „ვარდების რევოლუციის“ პერიოდში, არსებობდა ბატონი, რომელიც პარლამენტში შევიდა, როგორც აზერბაიჯანელი ხალხის წარმომადგენელი. მან მიტინგებზე ასეთი ფრაზაც კი წარმოსთქვა – „მე

მოვედი ჩემი ხალხის სახელით, რომელსაც ამ ხელისუფლებამ ბორკილები დაადო“. ეს ბატონი შემდეგ პარლამენტში აღმოჩნდა. რამდენად იცავს იგი თავისი ხალხის ინტერესებს, ეს სხვა საკითხია. ეს მაგალითი ბ-ნ კამილ მურადხანოვის შესაფასებლად არ მომიყვანია. იმის თქმა მინდა, რომ დაახლოებით ორ თვეში, მარტის არჩევნებზე, ბოლნისში, ლევან მამალაძის გათავისუფლებულ ადგილზე მაჟორიტარი დეპუტატი გახდა ქ-ნი სოფიო ლარცულიანი. აზერბაიჯანელებით დასახლებულ რეგიონში დეპუტატი ხდება ქართველი და თან - ქალი. მე მგონი, კომენტარი ზედმეტია.

გეთანხმები ბ-ნ ალის შეფასებებს, იმიტომ რომ სხვა წყაროებიდანაც მაქვს ინფორმაცია. გამოცხადებულ შედეგებს არც არავინ ვენდობით, მაგრამ ჩანს, რომ 10-12%-მა მართლაც არ მისცა ხმა ხელისუფლებას. ეს დღევანდელი სიტუაციიდან გამომდინარე, დიდი მიღწევაა და აზერბაიჯანულ თემში სამოქალაქო ცნობიერების ფორმირების ნიშნებზე მეტყველებს. სამწუხაროდ, მაინც უნდა ვთქვათ, რომ ეს ყველაფერი სპონტანურად ხდება, ქართველი ეთნოსის ძალისხმევით გარეშე. ცოტა მეტად რომ გავინძრეთ, შესაძლებელია, შემდეგი არჩევნებისთვის, სამოქალაქო ინტეგრაციის კუთხით, გაცილებით უკეთესი რეალური სურათი გვქონდეს. აქვე მინდა აღვნიშნო, რომ სამწუხაროდ, ბ-ნო ალი, როცა მიტინგზე ისმის „ძმებო, ქართველებო!“, მერწმუნეთ, მისი მთქმელი არ გულისხმობს ეთნიკურ უმცირესობებს. თქვენ კი გულისხმობთ საკუთარ თავს ამ სიტყვებში, მაგრამ არც მისი მთქმელი და არც იქ მდგომები მას არ აღიქვამენ ეთნიკური უმცირესობების გამაერთიანებელ ტერმინად.

მურმან მაღაზონია, ზუგდიდის სამოქალაქო განვითარების ცენტრი – მოგესხენებათ, რომ წინასაარჩევნო პერიოდში ზუგდიდში ძალიან გააქტიურდნენ აფხაზეთის ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლები და მასმედიასთან ერთად აქტიურად დაიწყეს განცხადებების გაკეთება იმის შესახებ, რომ გალის მცხოვრებლები გადმოვიდოდნენ და მონაწილეობას მიიღებდნენ არჩევნებში. ეს ხელისუფლების მიერ წინასწარ იყო დაგეგმილი, რათა გაყალბების მექანიზმი აქედან დაეწყოთ. სამწუხაროდ, ამან არჩევნების დროს მართლაც იმოქმედა. ის ხალხი არ გადმოსულა. ზუგდიდში ისე მოხდა, რომ ვინც ოპოზიციისთვის აპირებდა ხმის მიცემას, ისინი საერთოდ არ აღმოჩნდნენ სიებში. ჩემი აზრით, ძალიან სუსტად იყო წარმოდგენილი სადამკვირვებლო მისია. ბევრმა მათგანმა დღის პირველ საათზე დატოვა საარჩევნო უბანი, არადა გაყალბებები გვიანობამდე გაგრძელდა. ამას იმიტომ ვამბობ, რომ პასუხისმგებლობა საერთაშორისო დამკვირვებლებმაც უნდა აიღონ საკუთარ თავზე.

ეთნიკურ უმცირესობებზე ვსაუბრობთ და სამწუხაროდ, ისე მოხდა, რომ ქართველებიც ეთნიკურ უმცირესობას წარმოადგენენ დღეს აფხაზეთში. გალში მცხოვრები ადამიანები ისეთ სიტუაციაში აღმოჩნდნენ, რომ მათ ამ არჩევნებშიც უნდა მიიღონ მონაწილეობა და რუსეთის საპრეზიდენტო არჩევნებშიც, რომელიც მალე გაიმართება. ეს ხალხი ორ ცეცხლს შუაა მოქცეული.

რაც შეეხება წარმომადგენლობას, სამასი ათასი დევნილიდან რომელს დამისახელებთ პარლამენტში ან აღმასრულებელ ხელისუფლებაში? პარლამენტში ერთი დეპუტატი გვყავს და მგონი, მასაც დაავიწყდა, რომ დევნილია. მე არ ვგულისხმობ აფხაზეთის ლეგიტიმურ ხელისუფლებას.

ალექსანდრა კალატოზიშვილი, სახალხო განათლების რესურს-ცენტრი – დღევანდელ დისკუსიაზე ბევრი ითქვა არჩევნების შედეგების ფალსიფიცირებაზე სამცხე-ჯავახეთისა და ქვემო ქართლის რეგიონებში. მომხსენებლებმა მოიყვანეს მაგალითები, რომელთა მიხედვითაც, ამ პროცესში კომისიის თავმჯდომარეებიც იყვნენ გარეულები. სად იყვნენ ამ დროს ოპოზიციური პარტიების წარმომადგენლები ან დამკვირვებლები? ხომ არ შეიძლება კომისიის წევრთა შორის გარიგებებს ჰქონოდა ადგილი?

მარინა ელბაქიძე – ბ-ნი ალი არ დამეთანხმა, როდესაც ამ რეგიონების ამომრჩეველთა აქტიურობაზე ვსაუბრობდი. დარღვევებთან დაკავშირებით მეც ბევრი ინფორმაცია მაქვს. იმაშიც გეთანხმებით, რომ ოფიციალურად ნაჩვენები ციფრები გაზრდილია. ზუსტად შეიძლება ვერ ვთქვათ,

მაგრამ დაახლოებით ყველანი წარმოვიდგენთ, რა შედეგით დაემატებინათ რეალური შედეგებისთვის. მინდა დავუბრუნდე ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელთა დამოკიდებულებას სახელისუფლებო ძალებისა და ოპოზიციის მიმართ. მაინც ვფიქრობ, რომ ამ არჩევნებზე პირველად იყო მკვეთრად გამოხატული პოზიცია. დიდი ნაწილისთვის მაინც სულერთი იყო, ვინ მოვიდოდა ხელისუფლებაში, ეს მათ ნიჰილიტურ განწყობილებაზე მეტყველებს, მათ მიაჩნიათ, რომ მათთვის ამით არაფერი შეიცვლება, დიდი ნაწილი კი, მხარს სააკაშვილს უჭერდა და ამას ღიადაც აცხადებდა. მაგრამ მნიშვნელოვანი ნაწილი, ზეწოლის მიუხედავად, მაინც ბედავდა იმის თქმას, რომ მხარს ოპოზიციას უჭერდა. ამ ორ რეგიონში რეალურ კანდიდატებად მიხეილ სააკაშვილი, ლევან გაჩეჩილაძე და ბადრი პატარკაციშვილი მოიაზრებოდნენ.

გოგი გვახარია – მოდით, დავასრულოთ ჩვენი დისკუსია. ალბათ, დამეთანხმებით, ძალიან კარგი იქნება, თუ საპარლამენტო არჩევნების შემდეგაც ამავე შემადგენლობით შევიკრიბებით, იმედი მაქვს, არნოლდ სტეპანიანიც შეძლებს ჩვენთან მოსვლას, და კიდევ ერთხელ ვისაუბრებთ ამ თემაზე. დიდი მადლობა.